

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

امدادهای الهی و تبیین آن در قرآن و روایات

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: سید قاسم هاشمی

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین دکتر آقای علی احمد ناصح

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین آقای غضنفر رستم نژاد

❖ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد .

❖ هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن در

داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است .

اهداء و تقدیم

در سالی که به عنوان سال پیامبر اعظم (ص) از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) نام گذاری شده است، این اثر را تقدیم می دارم به پیشگاه مقدس خاتم الانبیاء محمد مصطفی (ص) و یگانه یادگار، آن حضرت کوثر قرآن فاطمه زهرا (س) خاصه فرزند گرامیش، احیاء گفکر و ارزش های ناب محمدی (ص) و فاطمی، حضرت حجه ابن حسن العسکری قائم آل محمد (روحی و ارواح العالمین له الفداء)، ثواب این تحقیق را هدیه می کنم به روان پاک و روحانی عامل و متعهد، مرحوم و لدم و نیز تقدیم می دارم به حضور مادر فداکار و عزیزم خانم موسوی که حقیقتاً دعای خیرش بهترین سرمایه و پشتوانه ام بوده است و از خداوند متعال تداوم فیض ادعیه خلصانه اش را مسئلت دارم.

آمین یارب العالمین

تشکر و سپاس

با تشکر و سپاسگذاری از مسئولین محترم مربوطه ، مخصوصاً ریاست محترم مرکز جهانی علوم اسلامی حضرت حجه الاسلام والمسلمین **آقای دکتر اعرافی** (دامت برکاته) که با ایجاد شرائط و برنامه های مفید ، زمینه رشد و شکوفای قرآن پژوهان را فراهم می آورند .
با تشکر و قدردانی عمیق قلبی از استاد بزرگوار راهنمایم حضرت حجه الاسلام والمسلمین حاج **آقای دکتر ناصح** (دامت توفیقاته) که زحمت زیادی کشیدند ، واقعا توصیه ها و راهنمای مفید ایشان در این پژوهش ، بسیار کارگشا بود ، اگر نبود راهنمایی های ایشان معلوم نبود این تحقیق به نتیجه برسد .

و نیز با تشکر و سپاس از استاد عزیز مشاورم حضرت حجه الاسلام و المسلمین حاج **آقای رستم نژاد** (دامت برکاته) که با ارشادها و توصیه های خودشان کمک فراوان در این پژوهش نمودند .

چکیده

این تحقیق با عنوان امدادهای الهی و تبیین آن در قرآن و روایات می باشد ، که در آن مددهای غیبی به مؤمنان ، مورد پژوهش و تحقیق قرار گرفته است .

امدادهای الهی که از مسائل کلیدی و محوری قرآن کریم می باشد و در بسیاری از آیات و روایات آمده و مورد توجه و اهتمام و تأکید خاص قرار دارد . از مجموعه این تحقیق چکیده ذیل بدست می آید :

۱- در این رساله پس از طرح کلیات ، امداد در لغت مفهوم شناسی شده و معنی مورد نظر از دیدگاه قرآن و حدیث ، مورد پژوهش قرار گرفته است ، که بیشتر همان امداد از سوی خداوند متعال در امور خیر و صلاح و ثواب به مؤمنان و سالکان طریق الهی می باشد .

۲- قرآن و روایات نیازمندی انسان ، خصوصاً مؤمنان به مددهای الهی را امر ضروری می داند و در آیات مختلف به آن پرداخته است از سوی قرآن و روایات ، امداد به مؤمنان ، به عنوان یکی از سنت های قطعی الهی و حق مسلم آنان اعلام شده است .

۳- سه نوع از مددهای الهی در قرآن و روایات مورد ارزیابی قرار گرفته است ، از میان آنها امداد خاص الهی مفهوم و محتوی عنوان این رساله می باشد .

۴- قرآن و حدیث ، استقامت ، توکل ، مودت اهل بیت (علیهم السلام) ، تلاش و مجاهدت ، آرمزش خواهی را از شروط نزول مددهای غیبی و الهام و اشراق ، ایجاد آرامش قلبی ، خواب آرامش بخش ، باران ، ایجاد ترس در دل کافران و طوفان را از وسائط نزول امدادهای الهی به مؤمنان می داند .

۵- به نظر این رساله مددهای غیبی در زندگی عمومی و خصوصی مؤمنان ، نتایج و آثار

تربیتی و سازنده کثیری دارد که نمونه های آن ایجاد امیدواری ، ارتقاء ایمان ، نجات مؤمنان در لحظه های خطرناک و افزایش شکر گذاری است .

۶- امدادهای غیبی در تحولات سیاسی و اجتماعی مؤمنان جایگاه ویژه ای دارد که مصداق آن تشکیل حکومت نبوی ﴿ص﴾ در صدر اسلام و نظام مهدوی ﴿عج﴾ در آخرالزمان می باشد .

۷- قرآن و روایات نمونه هایی از امدادشدگان خاص الهی را که انبیاء و اولیاء و مؤمنان هستند ذکر نموده است .

۸- از دیدگاه قرآن و روایات ، عوامل و موانعی از قبیل ظلم و نفاق و عدم اطاعت از رهبری حق وجود دارد که باب مددهای الهی را مسدود و از نزول آن محروم می کند .

مطالب و چکیده فوق در قالب هشت فصل تبیین و نگارش یافته است و این تحقیق تلاش نموده است که راه کار و نگاه قرآنی و روایی را در هر فصل جداگانه مورد پژوهش قرار داده و آن را اثبات و ارائه نماید .

فهرست مطالب

مقدمه

فصل اول : کلیات

۳	تعریف موضوع
۴	پیشینه پژوهش
۵	سوال اصلی
۵	سوال فرعی
۶	فرضیه ها
۷	روش تحقیق
۷	کلید واژه های تحقیق
۸	ساماندهی تحقیق
۹	اهمیت و ضرورت پژوهش
۱۰	هدف و انگیزه پژوهش
۱۱	مفهوم شناسی امداد در لغت
۱۳	امداد در اصطلاح

فصل دوم : ضرورت امدادهای الهی

۱۵	ضرورت نیازمندی ما به امداد الهی
----	---------------------------------

- ۱۶ ..... اعلام ضرورت نیاز به امداد الهی از سوی قرآن
- ۲۰ ..... ضرورت امدادهای غیبی ، در تفکر الهی
- ۲۴ ..... امداد و نصرت مؤمنان از سنتهای قطعی الهی
- ۲۷ ..... امدادهای غیبی بر اساس حکمت الهی
- ۲۹ ..... ضرورت امداد غیبی از دیدگاه بزرگان

فصل سوم : انواع امدادهای الهی

- ۳۳ ..... امدادهای فراگیر غیبی
- ۳۶ ..... امداد خاص الهی
- ۴۳ ..... امدادهای الهی با واسطه و بدون واسطه

فصل چهارم : شرایط دریافت امدادهای الهی

- ۴۷ ..... استقامت و نزول امداد الهی
- ۵۳ ..... پایداری و امدادهای غیبی از زبان روایات
- ۵۴ ..... توکل و امدادهای غیبی
- ۵۸ ..... امدادهای الهی در پرتوی مودت اهل بیت (علیهم السلام)
- ۶۲ ..... تلاش و نزول امدادهای الهی
- ۶۶ ..... ارتباط تلاش و امدادهای الهی در بیان امیرالمومنین (علیه السلام)
- ۶۷ ..... استغفار و مدد های الهی
- ۷۰ ..... وسائط دریافت امدادهای الهی
- ۷۰ ..... الهام و اشراق وسیله وصول امدادهای الهی
- ۷۵ ..... فرشتگان از عوامل امداد الهی
- ۸۰ ..... امدادهای غیبی در قالب ایجاد آرامش قلبی
- ۸۱ ..... سکینه چیست؟
- ۸۲ ..... سکینه مخصوص مؤمنان
- ۸۵ ..... امدادهای غیبی و ایجاد ترس بر دل کافران

- ۸۸..... نزول امدادهای غیبی و خواب آرام بخش
- ۸۹..... سیمای واقعی خواب
- ۹۱..... نزول امدادهای غیبی در قالب باران
- ۹۴..... امدادهای غیبی در قالب باد و طوفان
- ۹۵..... طوفان و باد در جنگ احزاب

فصل پنجم: آثار امدادهای الهی

- ۹۹..... امدادهای الهی و ایجاد امیدواری
- ۱۰۳..... ناامیدی و یأس به معنی محدود کردن قدرت واسعه الهی
- ۱۰۴..... یأس و ناامیدی از بدترین گناهان
- ۱۰۵..... ناامیدی بدترین بلا و فرجام
- ۱۰۸..... امید بخشی یکی از آثار مهم وجودی امام عصر (عج) در زمان غیبت
- ۱۱۰..... ارتقاء و شکوفای ایمان در پرتوی امدادهای غیبی
- ۱۱۶..... امدادهای الهی عامل نجات بخش در لحظه های خطرناک
- ۱۲۰..... در بحرانی ترین شرائط باید تحت امداد الهی بود
- ۱۲۲..... امدادهای غیبی و افزایش شکر گذاری مؤمنان

فصل ششم: جایگاه امدادهای الهی در تحولات اجتماعی

- ۱۲۷..... امدادهای الهی و رهبران حق و تحول جامعه
- ۱۲۸..... نصرت و امداد از رهبران الهی در دو جهان
- ۱۳۱..... یک سوال مهم
- ۱۳۳..... امداد الهی از رهبران حق و مؤمنان در قالب های مختلف
- ۱۳۷..... نقش امدادهای الهی در تشکیل حکومت نبوی (ص)
- ۱۴۵..... برتری تمدن اسلامی
- ۱۴۷..... جایگاه نصرت الهی در حکومت حضرت مهدی (عج)
- ۱۵۵..... کتاب های نگارش یافته قبل از تولد آن حضرت

۱۵۶.....	گزارشهای مربوط به حضرت مهدی (عج) و امداد الهی از او در منابع اهل سنت
۱۶۰.....	عوامل امدادهای الهی در عصر ظهور
۱۶۰.....	روح القدس
۱۶۱.....	فرشتگان
۱۶۳.....	امداد فرشتگان از نظام مهدوی (عج) در روایات و ادعیه مأثوره
۱۶۴.....	رعب و ترس
۱۶۵.....	تکامل عقل و خرد انسان
۱۶۶.....	امداد مالی و اقتصادی
۱۶۷.....	دست آورد امدادهای الهی از نظام مهدوی (عج)
۱۶۹.....	نظام مهدوی (عج) از دیدگاه دین پژوهان و مستشرقان
۱۶۹.....	ضرورت تشکیل حکومت واحد جهانی
۱۷۰.....	آینده تاریخ و امدادهای الهی
۱۷۱.....	امدادهای غیبی و انقلاب اسلامی ایران
۱۷۲.....	امدادهای غیبی الهی از عوامل موثر در انقلاب اسلامی

فصل هفتم : نمونه های از امدادهای الهی

۱۷۶.....	امداد الهی و نجات نوح (عَلَيْهِ السَّلَام)
۱۷۷.....	امدادهای الهی و پیامبر اعظم (ص)
۱۸۰.....	امداد در هجرت
۱۸۲.....	امداد در جهاد
۱۸۳.....	امداد در تعیین جانشین
۱۸۴.....	معرفی پیشوای آینده و تضمین امداد
۱۸۶.....	نمونه ای از تحقق وعده حمایت الهی
۱۸۸.....	امدادهای الهی و اهل بیت (علیهم السلام)
۱۹۱.....	علماء ربانی و امداد های الهی
۱۹۳.....	امداد الهی از زبان خود علامه

فصل هشتم : عوامل محرومیت از امدادهای الهی

- نفاق از عوامل محرومیت امدادهای غیبی ۱۹۶
- نفاق پیشه گان محروم از امدادهای غیبی در دنیا ۱۹۶
- نفاق پیشه گان محروم از امداد الهی در آخرت ۱۹۷
- ظلم و ستم از عوامل محرومیت امدادهای غیبی ۲۰۰
- سرانجام ظالمان محرومیت از امدادهای حق ۲۰۱
- عدم پیروی از رهبران حق و نرسیدن امدادهای غیبی ۲۰۶
- مهمترین عامل شکست در جنگ احد ۲۰۸
- استکبار و تکبر مانع دریافت امدادهای الهی ۲۱۱
- استکبار و انکار آیات عامل نزول بلا بر قوم عاد ۲۱۲
- گناه مانع دریافت امدادهای الهی ۲۱۵
- مادی گری و الحاد از عوامل محرومیت امدادهای الهی ۲۱۹
- جهاد گریزی از عوامل محرومیت امدادهای الهی ۲۲۱
- ترک امر به معروف و نهی منکر از عوامل محرومیت امدادهای الهی ۲۲۴
- سختترین عذاب در قیامت جزای قاتلان آمران به معروف و ناهیان از منکر ۲۲۵
- واپس گرای از موانع امداد های الهی ۲۲۶
- حق ستیزی مانع رسیدن امدادهای الهی ۲۲۸
- نتیجه گیری و جمع بندی ۲۳۲
- منابع و مأخذ ۲۳۶

مقدمه

قرآن کریم کتاب کامل و جامعی است که از سوی خداوند متعال، که برای کمال و رستگاری انسان نازل شده است، که در همه بخش های گوناگون زندگی انسان برنامه دارد، و به تمام نیازمندی های او پاسخ داده است، خصوصاً برای مؤمنان برنامه های ویژه و خاص دارد. امدادهای الهی یا به تعبیر دیگر امدادهای غیبی به مؤمنان از موضوعات اساسی و محوری، قرآنی و روایی می باشد، که در بسیاری از آیات و روایات به آن اشاره شده و مورد تأکید قرار گرفته است، باب این نوع امدادها با شرائط و اصول خاص فقط بروی مؤمنان باز می باشد و تنها آنان حق استفاده از این نوع امدادهای الهی را دارند، و کسانی که از جرگه مؤمنان خارج بوده و فاقد شرائط ایمان هستند، هرگز حق استفاده از این نوع مدددهای الهی، به آنها داده نشده است. موضوع امدادهای الهی به مؤمنان، در قرآن و روایات می تواند از ابعاد و افق های مختلف مورد پژوهش قرار بگیرد. در این پژوهش سعی شده است، بخش ها و ابعادی از آن را از دیدگاه قرآن و روایات مورد تحقیق قرار داده و در قالب هشت فصل مطرح نماید.

فصل اوّل

کلیات مباحث

تعریف موضوع

با مراجعه به مجموعه از آیات قرآن و روایات ، بخوبی می توان دریافت که یکی از موضوعات مهم قرآن ، امدادهای الهی می باشد که با شرایط ویژه و خاص ، از جانب خداوند متعال درباره مؤمنان اعمال می گردد ، قرآن کریم از نقش مدددهای غیبی با واژه ها و بیانات گوناگون در زندگی فردی و اجتماعی مؤمنین و امت اسلام و امت های پیشین نام برده و تأثیر آن را در عرصه های مختلف بیان نموده است و در روایات نیز این موضوع قرآنی مورد تأیید قرار گرفته است ، بنابراین مدددهای الهی جایگاه روشن و غیر قابل انکار دارد و از سنت های مسلم و قطعی خداوند متعال نسبت به مؤمنان می باشد ، موضوع پژوهش و تحقیق ما در این رساله امدادهای الهی در قرآن و روایات به مومنان خواهد بود .

پیشینه پژوهش

امدادهای غیبی الهی از مسائل مهم و اساسی در زندگی انسان و مومنان می باشد که در بسیاری از آیات قرآن به آن تصریح شده است، قرآن نقش و جایگاه آن را در حیات انسان خصوصا مومنان اساسی و محوری و مهم می داند و با عبارات گوناگون از ممددهای الهی نام برده است، با همه اهمیت و نقش که دارد باید بگوئیم که پژوهش نظام مند و متناسب با موضوع انجام نشده است حتی الامکان با تتبع و بررسی که از پیشینه پژوهش در این خصوص و مراجعه به کتابخانه های تخصصی علوم قرآنی و عمومی و نیز مراکز رایانه ای انجام شد، اثر پژوهشی نظام مندی بدست نیامد، تنها در کتب تفسیر مطالب متفرقه و اشارات اجمالی به مناسبت آیات امداد، آمده است. شهید مطهری در کتاب خود بنام (امدادهای غیبی در زندگی بشر) در حد یک سخنرانی پیرامون موضوع فوق بحث کرده است و یک پایان نامه بنام (امدادهای غیبی و شرایط بهره مندی از آن در قرآن) در مؤسسه پژوهشی امام خمینی (ره) توسط یکی از طلاب آن تدوین شده است. با چندین بار مراجعه به آن پژوهشگاه و تلاش استاد محترم راهنمایم یکبار موفق شدم آن اثر پژوهشی را در حدود نیم ساعت رؤیت نمایم.

سوال اصلی

نقش و جایگاه امدادهای الهی از دیدگاه قرآن و روایات چیست؟

سوال فرعی

- ۱- ضرورت نیاز ما به امدادهای الهی از دیدگاه قرآن و روایات چگونه است؟
- ۲- انواع امدادهای الهی کدام است؟
- ۳- وسائط و راه های دریافت مددهای الهی کدام اند؟
- ۴- آثار سازنده و تربیتی امدادهای غیبی چیست؟
- ۵- نمونه ها و مصادیق ذکر شد از مددشدگان خاص الهی چه کسانی هستند؟
- ۶- عوامل محرومیت از امدادهای غیبی کدام است؟

فرضیه ها

به نظر می رسد امدادهای الهی دارای نقش محوری و کلیدی در رسیدن به کمالات معنوی و مادّی برای مؤمنان و جامعه آنان بوده و راه کارهای اداء شده از سوی قرآن و روایات بهترین راه کارها در این زمینه است .

- قرآن و روایات از امدادهای الهی به عنوان یک امر ضروری و قطعی خیر داده است .
- سه نوع از امدادهای الهی در قرآن و روایات مطرح شده است .
- الهام ، فرشتگان ، خواب آرامش بخش ، باد ، باران ، افکندن ترس در دل کفار و ایجاد آرامش قلبی را قرآن و روایات از وسائط مددهای الهی به مؤمنان ذکر نموده است .
- قرآن و روایات از امیدبخشی ، افزایش ایمان ، نجات بخشی در لحظه های خطرناک و افزایش پایداری به عنوان آثار امدادهای الهی خبر داده است .
- انبیاء و اهل البیت (علیهم السلام) و اولیاء و مؤمنان از مصادیق امدادشدگان خاص الهی هستند که در قرآن و روایات آمده است .
- تعداد کثیری عوامل از قبیل ظلم ، گناه ، تکبر و عدم پیروی از رهبران حق می باشد که قرآن و روایات آنها را مانع رسیدن امدادهای الهی دانسته است .

روش تحقیق

در این پژوهش توصیفی تحلیلی می باشد و بصورت کتابخانه ای و براساس منابع تفسیری و روایی انجام شده است .

کلید واژه های تحقیق

کلید واژه های مورد استفاده مد ، امداد ، نصر ، فضل ، ربّ و مشتقات آن می باشد .

ساماندهی تحقیق

این پژوهش که درباره امدادهای الهی به مؤمنان است دارای هشت فصل و جمع بندی و نتایج می باشد. پس از ذکر کلیات، ضروری بودن امدادها، انواع امدادها، شرایط و وسائط نزول امدادها به مؤمنان، جایگاه امدادها در تحولات اجتماعی، مصادیق و نمونه های امدادها، عوامل و موانع امدادهای الهی را از دیدگاه قرآن و روایات مورد تحقیق و تتبع قرار گرفته است.

اهمیت و ضرورت پژوهش

قرآن در موارد متعددی با بیانات و عبارات مختلف به امدادهای الهی اشاره کرده و مکرر از آن نام برده است، در زبان و ادبیات روایات نیز امدادهای غیبی زیاد ذکر شده است، عنایت و توجه ویژه قرآن و روایات در خصوص مدد‌های الهی بخاطر نقش آن در رشد و کمال و تربیت و تحکیم اعتقادات و باورهای دینی انسان مؤمن و جامعه مؤمن می باشد و روشن می کند که میان جهان مادی و مابعدالطبیعه ارتباط قوی و محکم وجود دارد و در پرتوی آن افق های جدید و تازه ای برای شناخت بیشتر معارف، فرهنگ ناب و گنجینه های قرآن کریم باز می شود و در نتیجه زمینه سازندگی و رشد و شکوفائی انسان و جامعه، فراهم می گردد، خصوصاً در شرائط حاضر که تهاجم همه جانبه ای فرهنگی از سوی شیاطین و جاهلیت جدید قرن بیست و یکم با تمام توان و امکانات صورت می گیرد، تا باورها و عقاید امت اسلامی خصوصاً نسل جوان را هدف بگیرند تا راحت بتوانند به اهداف و مقاصد شیطانی خودشان برسند.

پس لازم و ضروری به نظر می رسد که در خصوص موضوع مذکور پژوهش مفید و منظم و قابل قبولی صورت بگیرد، ان شاء الله.